Östergötland

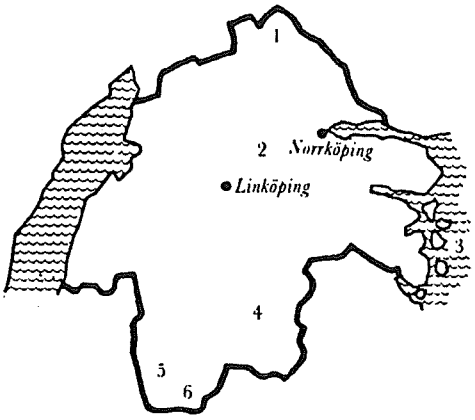

1 Skedevi 3 Gryt 5 Ydre
2 Vånga 4 Kinda 6 Svinhult

I ett herrgårdspräglat landskap som Östergötland har man knappast anledning att vänta sig särpräglade folkdräkter. Norrut i skogsbygden finns dock ålderdomliga dräkttraditioner i Vånga och Skedevi.

Till sin huvuddel är Östergötland bördigt slättland och gammal jordbruksbygd. Här växte redan under medeltiden städer fram, här ligger gamla slott och herrgårdar och här fanns rika bondgårdar samlade i små byklasser. Det var herrgårdarna som dominerade och även den folkliga kulturen fick i landskapet en högreståndsmässig prägel. Godsen och de stora gårdarna hade många underhavande och åtskilliga av dessa tillhörde en rörlig arbetarstam som aldrig utbildat särpräglade dräktformer annat än i form av de livréer och tjänstedräkter arbetsgivaren fastställde. De små bondesamhällena bröts under 1800-talet sönder av laga skiftet, som blev radikalt genomfört i Östergötland. När gårdarna flyttades ut och kom att ligga ensamma på den utskiftade jorden, blev livsbetingelserna nya och de gamla traditionerna lades bort. Från städer och marknadsplatser fördes nyheter ut över bygden. Redan på 1600-talet startades textil industri i Norrköping, som kan betraktas som Sveriges första egentliga industristad. Dessa förhållanden har bidragit till det faktum att de centrala delarna av Östergötland saknar egentliga folkdräkter.

Något annorlunda är förhållandet i de södra skogsbygderna, som har många drag gemensamma med de småländska gränsbygderna i söder och öster. Här finns spår av ett likartat folkligt dräktskick på ömse sidor om landskapsgränsen. Att man också i dessa trakter tidigt följt med i det borgerliga modets utveckling ser man t.ex. på plagg som fracken från Asby och sommardräkten från Svinhult, som kommer ur allmogemiljö men likaväl kunde burits av borgerskapet.

I den norra skogsbygden har bergshanteringen medeltida anor och bruken växte upp härifrån 1600-talets slut. Detta är den ålderdomligaste delen av landskapet, där sedvänjor och bruk av hög ålder punktvis levat kvar.

Det gäller t.ex. dräktskicket i Vånga. Här uppe ligger också Skedevi socken där särpräglade dräkter bars ännu vid 1800-talets mitt. Intressant nog är Skedevi närmaste grannsocken till Vingåker i Sörmland, som ju är ett av våra märkligaste dräktområden.

Från Vånga men också från andra håll i landskapet finns goda och intressanta uppgifter om användningen av vita linneplagg till både mans- och kvinnodräkter. Männen har haft vita linnebyxor och rockar, kvinnorna vita kjolar och rikligt med tyg i överdelens ärmar. Den vita huvudduken av linne har tydligen använts av både gifta och ogifta kvinnor. Storleken var däremot olika. De gifta bar en stor huvudduk med utstående snibbar och en flik ner i nacken. De ogifta bar en huvudduk som var så liten att den nätt och jämnt täckte huvudet.

Utmed östersjökusten och vid Vättern i väster har befolkningen delvis levat av fiske och sjöfart. Det har präglat arbetskläderna men dessa har slitits ut och försvunnit utan att kunskapen om dem blivit tillvaratagen. Vardagens arbetsplagg är ju inte heller de förlagor man i allmänhet söker till dagens bygdedräkter för fest och gemenskap.

De flesta av de östgötska bygdedräkter som används idag förekom i hembygdssammanhang redan på 1920-talet. Det gäller i själva verket alla de dräkter som avbildas här utom Svinhultsdräkten och de två ålderdomliga mansdräkterna från Vånga. Dessa har först under senare år börjat bäras som bygdedräkter. Museala förebilder till dessa dräkter återges i de båda upplagorna av Nyléns *Folkdräkter*.

De senaste femtio årens folkdräktsintresse har i Östergötland tagit sig uttryck i att man sökt en breddad och fördjupad kunskap om dräktskicket i landskapet. Däremot har det inte annat än undantagsvis resulterat i nyrekonstruerade dräkter.

Bonde och bondkvinna från Vånga socken. Bilden är hämtad ur Richard Dybecks antikvariska tidskrift *Runa*, novembernumret 1844. Både mannen och kvinnan bär påfallande ålderdomliga dräkter. Den långa kvinnotröjan med häktor har 1600-talssnitt. Mannens långa väst, långrock och kilmössa är också plagg som vid 1800-talets mitt endast levde i ålderdomliga dräktområden. Det gäller i hög grad också holkbyxorna med de raka, halvlånga benen. Byxor av det här slaget finns avbildade på gotländska bildstenar från omkr 700 e.Kr. De är alltså uråldriga. I Vånga bars de ännu vid 1800-talets mitt.

Kinda

Kvinnodräkten består av randig kjol i grönt och brunt, rött livstycke med snörning och gula broderier, mörkrandigt förkläde och broderad huvudduk. Som variation används ett ljusrandigt förkläde och grön bindmössa med stycke. Ytterplagget är en grön tröja med häktor.

Till mansdräkten hör knäbyxor, enkelknäppt väst, randig i svart, grönt och rött samt vita strumpor, strumpeband och hög hatt. Den vita långrocken har axellappar. De första nutida Kindarockarna syddes upp på 20-talet av socknens gamle skräddare "efter gammalt snitt". De går tillbaka på de linnerockar som är belagda i bygden. Numera sys rockarna av ett tyg med linvarp och ylleinslag. Som ytterplagg kan också en blå, enkelknäppt jacka användas.

Häradsdräkterna för Kinda sammanställdes på 1920-talet med stöd av äldre häradsbors uppgifter och en del bevarade plagg.

Ydre

Dräkten består av blå frack och blå knäbyxor samt grön-svart-rödrandig dubbelknäppt väst.

Denna dräkt togs upp som bygdedräkt för Ydre härad på 1920-talet. Den är sydd efter en dräkt på Nordiska museet från Asby socken. Fracken har endast på några håll blivit bondeplagg. Den här typen av frack kan hänföras till 1840-talet.

En kvinnlig Ydredräkt sammanställdes på 1960-talet. Till typen är den lik den kvinnliga Kindadräkten. Den har randig kjol i brunt och grått, rött eller grönt livstycke med broderier och snörning, tvärrandigt eller vitt förkläde samt bindmössa eller huvudduk. Enfärgad eller randig tröja med knäppning bärs som ytterplagg.

Svinhult

Sommardräkt med kjol och tröja av samma randiga bomullsväv. Randigt förkläde och hemvävt halskläde bärs till dräkten. På huvudet sitter "skrullhat-

ten" av halm. Den kunde också sakna kulle och träs utanpå bindmössan (jfr. Rackeby i Västergötland). Det stora brättet var ett gott skydd mot solbränna, som man skulle undvika så mycket som möjligt.

Dräkten representerar ett rent borgerligt mode från 1770–80-talen. Den är gjord efter en dräkt på Nordiska museet från Svinhults socken i Ydre härad i sydligaste Östergötland.

iträdda olikfärgade läderremsor. Förskinnet skulle i gamla dagar begagnas såväl till "heligt som söknet", d.v.s. till både kyrkbesöket och vardagens arbete. Mannen i mitten bär randig, dubbelknäppt väst och vita holkbyxor av linne. Han är i skjortärmarna och har svart kilmössa medan den andre bär hatt. Vita strumpor hör till mansdräkten. Till de vida holkbyxorna bärs sydda strumpor av linne, s.k. holkar eller skaft.

Holkbyxan har anor från forntiden. Den har levat kvar bland annat i Mora och här i Vånga där man sa att ju längre byxan var, desto rikare var bonden och desto större anseende hade han. Se bild s. 99 och 174.

Den numera vanligaste varianten av manlig Vångadräkt består av mörkblå knäbyxor och mörkblå jacka, "stäcktröja", med dubbla knapprader. Plaggens snitt liksom läderkasketten visar att också senare dräktmod togs upp i Vånga.

Mansdräkterna från Vånga går alla tillbaka på väl dokumenterade museiplagg.

Gryt

Kvinnodräkt med randigt livstycke med skört och snörning, grön kjol och rött broderat förkläde samt överdel med kulört broderi på krage och ärmlinningar. Den vita huvudduken knyts i nacken. Röda strumpor hör till dräkten. Bindmössa och stycke kan användas i stället för huvudduken eller under denna. Även en helvit sommarkjol har använts.

Grytdräkten eller "skärgårdsdräkten", som den ibland kallats, togs fram i början av 1920-talet.

Skedevi

Två kvinnor i Skedevidräkter, båda med randiga kjolar och röda livstycken med skört av rundade flikar, gröna kantband samt hyskor och hakar. Även förklädet är randigt mot vit botten. Halsklädet har det för dräkten karakteristiska broderiet i rött och blått. Till vänster bindmössa med stycke samt kjolväska med applikationsbroderi och mässingsbygel. Till höger den gifta kvinnans stora vita huvudduk, som hör till kyrkdräkten. Huvudduken ska vara stärkt. Den knyts med en stor knut i nacken varvid den ena snibben förs uppåt och den andra ner mot axeln. Det är riklig vidd i de vita överdelsärmarna. Ytterplagget är en tröja av blått kläde.

Den kvinnliga Skedevidräkten var den första av de östgötska dräkterna som återupptogs. Den har kallats "östgötadräkten" men är ej representativ för hela landskapets dräktskick. Skedevi socken ligger längst upp i norra Östergötland och därifrån är ett varierat dräktskick väl dokumenterat från 1800-talets förra del.

Vånga

Kvinnan bär rött hophäktat livstycke med skört, grön kjol med röd list av siden, randigt förkläde, broderat halskläde och vit mössa. Hon har öppna överdelsärmar och röda strumpor. På armen bär hon sin svarta skörttröja av kläde. Den vita mössan ersätts ibland av svart bindmössa, och den gifta kvinnan har haft vit huvudduk.

Den kvinnliga Vångadräkten rekonstruerades på 1920-talet. Den invigdes 1929 då ett fyrtiotal kvinnor uppträdde i sockenkyrkan i den nya dräkten.

Männen visar några dräktvariationer. Mannen till höger har svart långrock med häktor, grönrandig väst, mörkblå knäbyxor och ett förskinn med bård av

SVERIGES LANDSKAPSKARTA

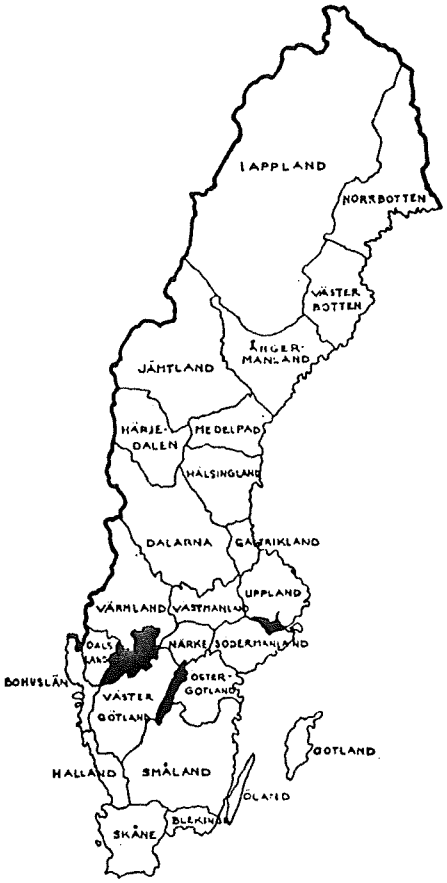

CHARLOTTE WEIBULLS DOCKCENTER

ÖSTERGÖTLAND

I skogsbygden i norra delen finns ålderdomliga dräkttraditioner i socknarna Skedevi och Vånga. Här bar man särpräglade dräkter ännu vid 1800-talets mitt.

På Östgötaslätten där herrgårdarna dominerar fick även den folkliga kulturen en högreståndsmässig prägel. När laga stiftet genomfördes och gårdarna flyttades ut och kom att ligga ensamma lades de gamla traditionerna bort.

Från städer och marknadsplatser fördes nyheter ut över bygden. Redan på 1600-talet startades textilindustri i Norrköping.

De centrala delarna saknar egentliga folkdräkter.

I de södra skogsbygderna har däremot funnits ett folkligt dräktskick med stora likheter med dräktskicket i de småländska gränsbygderna. Även i dessa trakter har man tidigt följt med i det borgerliga modets utveckling.

(Uppgifterna hämtade ut "Folkdräkter och bygdedräkter från hela Sverige" av Inga Arnö Berg och Gunnel Hazelius Berg).

Från Östergötlands skärgård.

Liksom nästan allestädes i landet var folkdrägten annorlunda emot nu äfven i Östergötlands skärgård. I början af innevarande århundrade bestod mansdrägten af knäbyxor, i hvardagslag *rynkbyxor*, som voro rynkade på en linning vid knäet, men tätt åtsittande till helgdags, och kallades då *lårfoder*. Vidare grå eller randiga yllestrumpor, till bättre likväl konstigt stickade i brokiga färger, ofta rutiga. Strumporna höllos uppe af granna strumpeband med hängande lyckor. I hvardagslag brukades s. k. svenska skor, men vid högtidligare tillfällen tyska skor, med metallspännen, alla ståtligast af silfver. Västen och långtröjan voro af grått eller brunt, dock finast af blå vadmal. Dessa båda plagg förekommo både med ståndkrage och fällkrage, det senare ansågs dock för mer. Vintertiden nyttjades pels eller tröja af fårskinn, ömsom klädd, stundom oklädd. Benen skyddades af snösockor, som gingo öfver knäet. Hufvudbonaden var sommartiden icke sällan skinnkaskett, om vintern fårskinnsmössa; mest klädd var man dock i hatt med hög kull. Ett eget slags hatt tillverkades af sälskinn. Den var rundkullig med vida bräten, varm och ogenomträngelig för väta, men tung — »tung som en blyhatt» sade en nutidens ungersven, som försökte sin farfars hemmagjorda sälskinshatt. Allmänt bruklig var en lång yllehalsduk; ofta väfd i handstol och röd eller randig i flera färger samt icke sällan så lång, att den kunde knytas om den hoppknäpta tröjan. Som ytterplagg var kapprock förnämligast. Såsom särdeles utmärkta för sin prydliga drägt och sitt stormanliga uppträdande omtalas från denna tid Karlsö* lotsar. Deras kläder voro finare än de andres, såsom varande af kläde, och västar hade de af kalmink** och knäspännen af silfver, för att icke tala om de granna tyska skorna också med silfverspännen. De voro lejonen i skärgården, till dem flögo de unga flickornas beundrande blickar och de unga skärkarlarnes afundsamma ögonkast; ty det var ingen, som kunde täfla med dem, ingen som märktes i laget, sedan Karlsö lotsar kommit dit. Nu är Karlsö lotsplats för länge sedan indragen och ingen tänker mera på Karlsö lotsar.

De ogifta qvinnorna buro till högtidsdrägt tyska tofflor, röda strumpor, enfärgad kjortel af hemmaväfdt tyg — vanligen röd, grön eller brun, men om sommaren ofta hvit. Ett lif af kalmink — randig i flera färger — med lång skört slöt tätt till om midjan öfver ett höghalsadt linlyg som var grannt utsydt med brokigt silke vid handleder, axel stycken och omkring halsen. Kragen på dessa »silkessömmade särkar», som de kallades, var en nedfäld än styft stärkt och upprättstående. Vidare nyttjades rutiga förkläden i starka färger. Håret var uppviradt, icke flätadt, omkring hufvudet med ett grannt band öfver hjessan och der ofvan satt ett hufvudklöde så litet, att då det knöts i nacken, man under detsamma kunde se håret och de granna bandsnibbarna. Den gifta qvinnans drägt borde gerna bestå i svart lif med långa skört och röd eller brokig kjortel. Dock iakttogs ingen annan skilnad, än att hufvudklädet var större och rikare utsydt. Huru prydliga dessa broderade kläden måste varit, visas bäst derigenom, att de voro på den tiden lika dyra med ett silkesklöde och att de i arbetslön kunde kosta ända till sju riksdaler — en stor summa penningar i skären för sjuttio år sedan. Nu mera kan intet spår upptäckas efter dessa utsydda kläden eller silkessömmade särkar. Till ytterplagg buro qvinnorna en rock af vadmal, helst blå, med lifspänne. Bruddrägten var ofta hvit sockerdukskläding, hvit bindmössa med »stycken» och en röd silkesduk om halsen; men då guldkrona begagnades, var drägten svart lif och röd klädeskjortel. I sorg brukades svart kjortel och tröja, hvitt förkläde, som uppfästes under den djupaste sorgen och hvitt hufvudklöde, som sveptes om hufvudet med inknutna snibbar. Deröfver knöt man ett vanligt hvitt hufvudklöde, som var styft stärkt och framdrogs i ansigtet, mer eller mindre allt efter sorgens djup.

Nu mera äro dessa folkdrägter alldeles försvunna. Blott någon gång torde man få se en orklös gubbe i rynkbyxor och skor, och som en märkvärdighet visas kanske en gammal sälskinshatt. Det är nästan allt. Huru lidande dessa drägter måtte varit, torde man dock lätt föreställa sig, till märkes en söndag vid kyrkan, då menigheten var församlad, eller om sommaren då skärborna bjödo hvarandra på sina stora slåttergången. Man tänke sig en aftonstund, då solen sjunker ned bakom fastlandets skogbeklädda rand och sprider detta ljus af så trolsk verkan öfver haf och skär; man tänke sig då båt efter båt glida fram öfver vågen, fylda med högtidsklädda menniskor, karlarne med knäbyxor och brokiga strumpor och blåa tröjor, qvinnorna i ömsom hvita kjortlar och brokiga lif, ömsom röda kjortlar och svarta lif.

*) Skärbemman af 1 mil i s:t Anna socken.

**) Ett slags randigt ylletyg fordomdags, i vanligen starka färger, hvilket nyttjades till västar och frontimmerströjor.

FÖRKLÄDESTYG o BAND

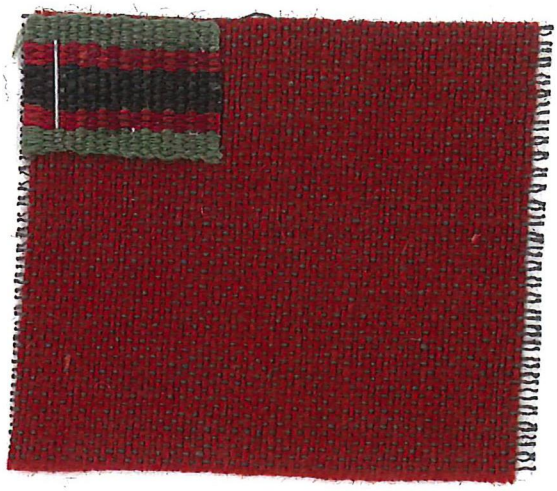

BRODERI PÅ FÖRKLÄDET

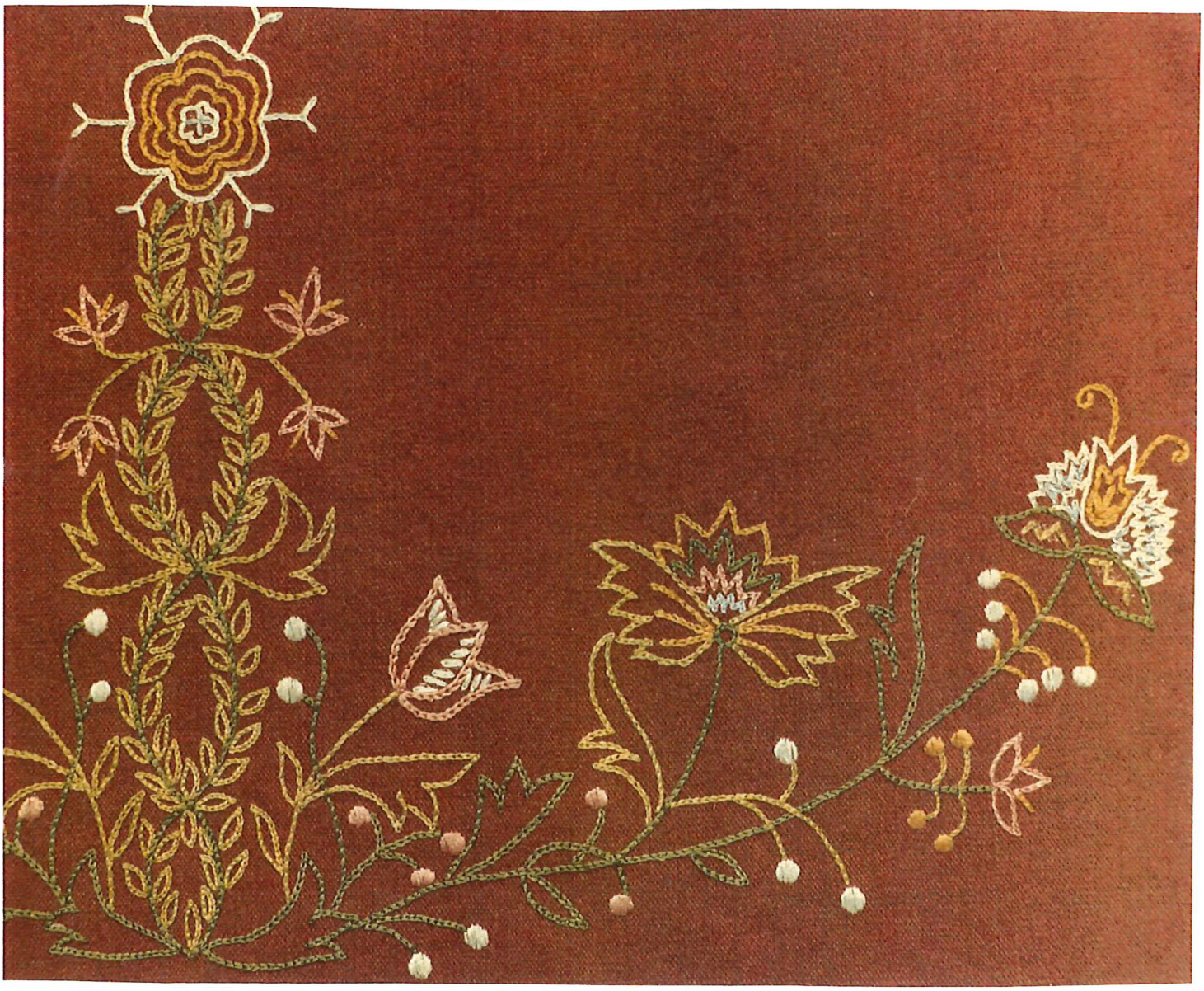

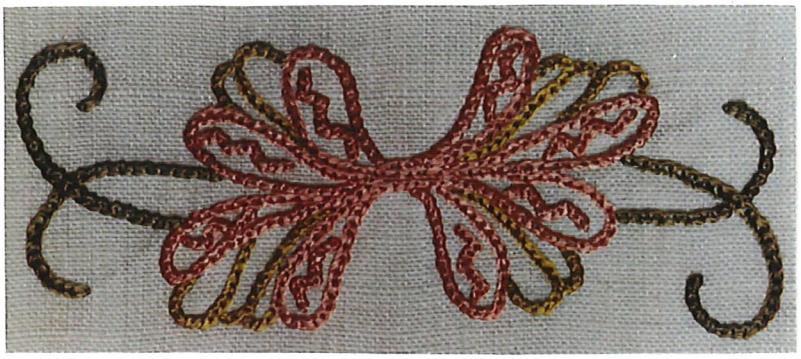

BRODERI PÅ MANSCHETT

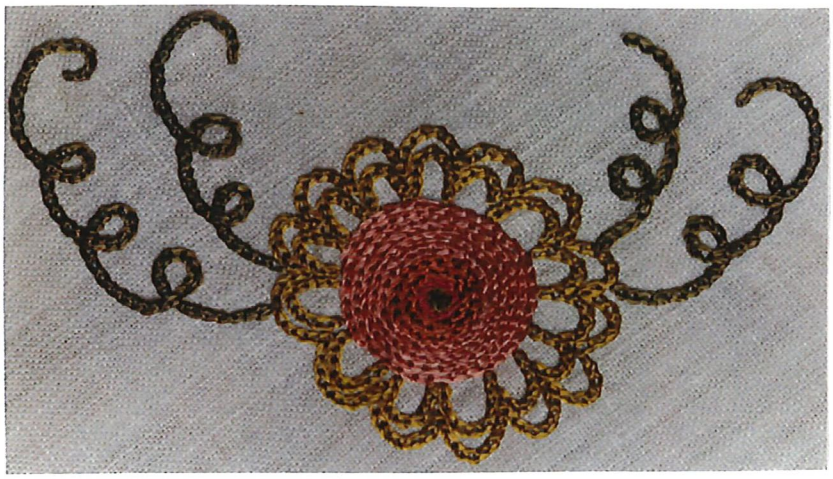

BRODERI PÅ KRAGE

VÄSTTYG

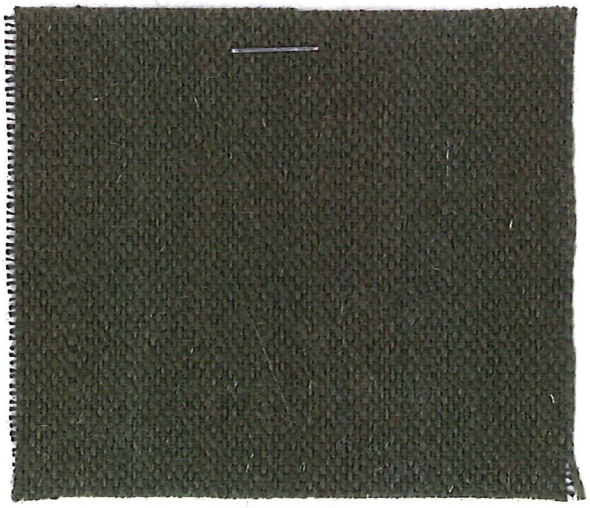

KJOLTYG

KVINNODRÄKT FRÅN KINDA HD.

Kvinnlig kyrkdräkt har vita broderier på huvudduk och axelduk samt vitt förkläde med bred fåll.

Vinterförkläde, ylle på svart botten.

KVINNODRÄKT FRÅN KINDA HD.

a. Livstycke, röda, gula broderier
b. Axelduk, röda - blå ränder alt. gula - bruna ränder
c. Huvudduk, kulört broderad
d. Tröja, grön
e. Särk
f. Livstycksbroderier

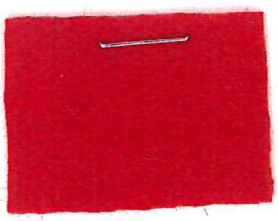

LIVSTYCKE

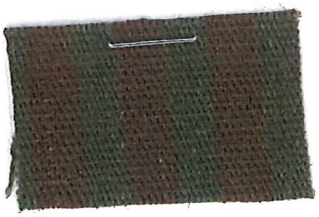

KJOL

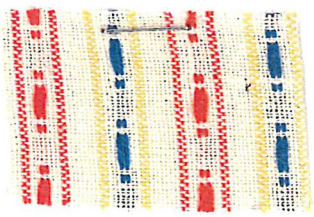

FÖRKLÄDE

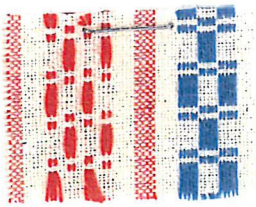

FÖRKLÄDE

KVINNODRÄKT

från

Skedevi socken, Östergötland

En av de kvinnliga originaldräkter, som ännu finns bevarade i Östergötland, härstammar från Skedevi socken. Den representerar landskapets nordligaste del och visar dräktskicket i denna bygd i slutet av 1700- och början av 1800-talet. Någon levande dräkttradition har vi östgötar tyvärr inte, men vi är tacksamma för att denna dräkt i sitt ursprungliga skick finns bevarad i Nordiska museets samlingar.

Med originaldräkter menar man sådana, om vilka man säkert vet att de olika delarna en gång har burits tillsammans. Dessa dräkter är ur studiesynpunkt oerhört värdefulla och måste stå som förebilder vid nytillverkning.

Det hembygdsintresse, som under 1920-talet var starkt märkbart, tog sig bl.a. uttryck i återupplivandet av folkdräkter. Redan tidigare hade man i Skedevi socken insett värdet av och skönheten i den gamla sockendräkten och börjat väva och sy den på nytt. Snart kopierades den också på andra håll i landskapet och kom genom allt större utbredning att erhålla det felaktiga namnet "östgötadräkten".

För att i nutida tillverkning få fram dräkten så lika originalet som möjligt med rätta mönster, randningar och kvaliteter har Hemslöjdsföreningen under en följd av år bedrivit ett mycket betydelsefullt och tidskrävande forskningsarbete. Detta arbete har varit förenat med stora svårigheter, då nutidens maskintillverkning inte ger samma garngrovlekar, färger och mönsterformer som gamla tiders handmetoder. Mycket omfattande försöksarbete samt provvävningar har därför företagits för varje dräktdetalj.

För att allt framgent kunna hålla den höga kvalitet på den dräkt, som vi kommit fram till, har ett dräktarkiv inrättats. Det omfattar också övriga nytillverkade dräkter från olika delar av Östergötland. Arkivet finns tillgängligt på Hemslöjden i Linköping för alla intresserade.

Den slutgiltiga utformning, som Skedevidräkten nu fått med nutida material och arbetsmetoder, ligger så nära originaldräkten man kan komma.

Dräkten består av:

Kjol: halvylle, tuskaft, bottenfärg i rött ylle med flerfärgade ränder. Tyget mycket hårt hopslaget. Kjolens vidd 2,70 meter. Rynkas vid midjan utom cirka 15 centimeter mitt fram. Längd 15—20 centimeter från golvet. Kanten uppskodd med ett vitt-blått-rött bomullsband och handsydd. Ficka i sprundet.

Förkläde: bomull, inslagsrips, oblekt bottenfärg med smala flerfärgade ränder. Tyget mycket tätt hopslaget. Förklädets bredd en meter, längd ett par centimeter från kjolkanten eller samma som kjolen. Vid midjan småveckat mot ett mönstervävt eller slätt, oblckt bomullsband. Hela förklädet handsytt.

Livstycke: rött kläde med tungor, kantade med gröna sidenband. Helt fodrat med kraftigt, naturfärgat linne. Hakas omlott med hakar och hyskor, eventuellt kan också snörning förekomma.

Överdel: vitt linne- eller bomullstyg. Ganska vid, avskuren, rynkad ärm. Rynkrader även vid handleden. Knäppes vid handleden med manschettknapp av silver eller med trådknapp.

Halskläde: vitt linne- eller bomullstyg, kvadratiskt 86 × 86 centimeter, på vilket är fastsydd en rikt broderad tyllremsa i blått, rött och vitt.

Huvudbonad för gift kvinna: vitt linne- eller bomullstyg, kvadratiskt 90 × 90 centimeter. Ganska kraftigt stärkt. Vikes i tresnibb och knytes om huvudet med en stor knut baktill, vars två snibbar står upp resp. ned, något snett.

Obs. Huvudduken är den mest karakteristiska huvudbonaden till Skedevidräkten!

Övriga huvudbonader: broderad bindmössa med stycke. Stycket kan bestå av broderad tyll, eventuellt tyll och knypplad spets eller enbart bred, knypplad spets. Unga flickor bär med fördel rött hårband.

Tröja: halvylletyg, kypert, blått, fodrat med randigt bomullstyg. Hakas omlott med hyskor och hakar.

Smycken: i halsklädet hjärtformig sölja i kontrollerat silver eller mässing.

Strumpor: vita eller röda.

Skor: svarta, kraftiga, pumpsliknande med låga klackar.

Till dräkten kan bäras kjolväska av brunt skinn med flerfärgade applikationer i kläde. Väskhake i mässing.

LITTERATUR:

G. Cederblom: Svenska allmogedräkter (1921).
B. Cnattingius: Skedevidräkten, Fataburen 1927.
A.-M. Nyhlén: Folkdräkter (1949).

NÅGRA ALLMÄNNA RÅD VID BÄRANDE AV FOLKDRÄKT

Dräkten bäres *aldrig* utan huvudbonad, och bindmössans "stycke" skall *alltid* ligga slätt efter håret. Så litet som möjligt av håret skall synas.
Gå *aldrig* med uppvikta ärmar!
Använd *alltid* de föreskrivna strumporna samt *enkla* svarta modeller på skor!
Bär ej onödiga smycken!
Den föreskrivna väskan eller kjolfickan skall ersätta den vanliga handväskan.

Retur till Charlotte Weibull
Box 43, 230 47 Åkarp,
inom 14 dagar.
I annat fall debiteras kostnad.

Bilden tillhör Charlotte Weibulls
arkiv.

A.-B. TRYCKSAKER, MORRK. 1961

HÖGTIDSDRÄKT FÖR GIFT KVINNA.
Skedevi sn, Finspångaläns hd, Östergötland.

ÖSTERGÖTLAND (Skedevi)

Kerstin och Arnold Karlsson, Åkarp. Kerstin bär sin Skedevidräkt från Östergötland. Dräkten kallas oftast för "Östgötadräkten". Den är från Skedevi och Kerstin brukar kalla den för Skedeviddräkten. Hon berättar gärna om sin vackra dräkt. Hon är särskilt stolt över det vackra halsklädet med mycket speciella broderier i rött och blått.

Kerstin är en skicklig slöjdare och har tillsammans med Arnold hjälpt oss under många år med visningar på våra utställningar. Speciellt trevliga visningar gjorde båda på Skånedagarna i Hantverksgatan.

Arnold dog 1996. Sista gången han hälsade på här på Möllegården berättade han att han snart skulle gå i pension och då skulle han komma och hjälpa mig med alla mina hantverks tillbehör.

Februari 2001

Charlotte Weibull

ÖSTERGÖTLAND

SKEDEVI

ÖSTERGÖTLAND

SKEDEVI

Livstycke

Schal

Kjol

Förkläde

Nackhätta

Skedevi, Östergötland.

KVINNODRÄKT FRÅN SKEDEVI SOCKEN

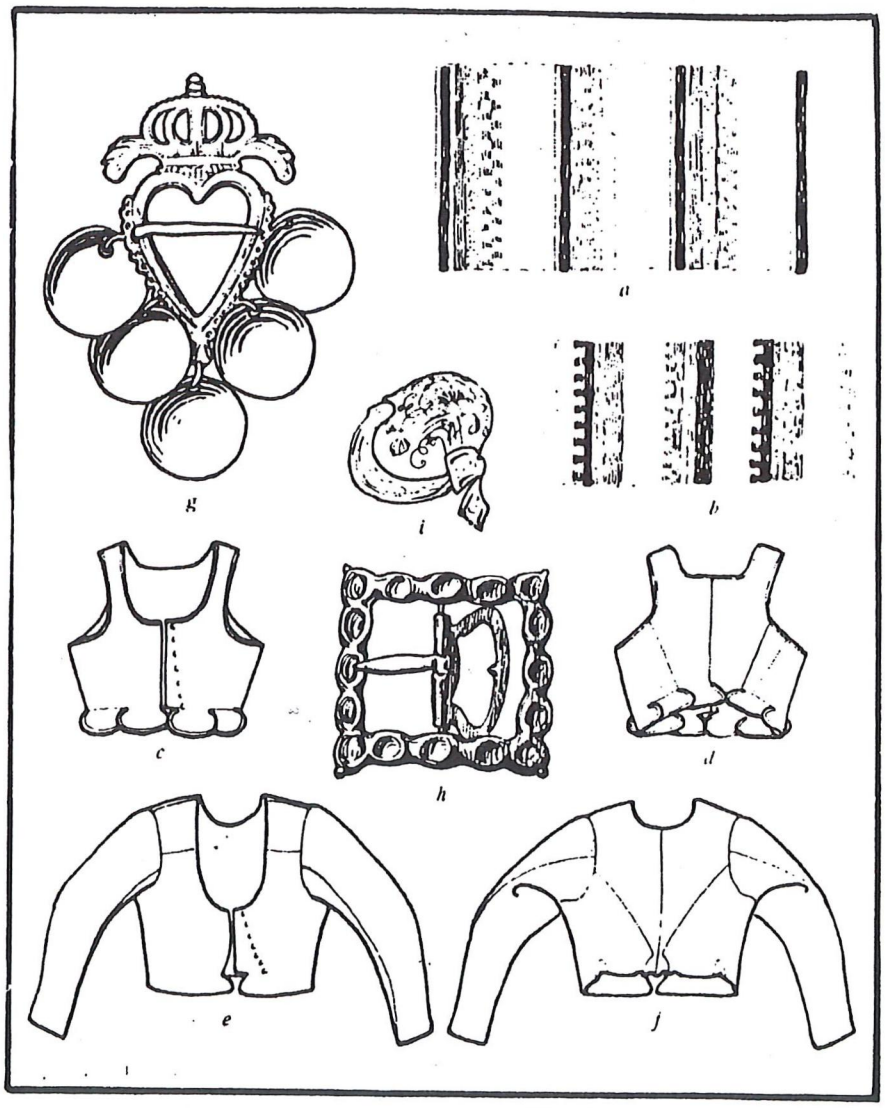

a. Kjolrandning: gult, svart, vitt, grönt, krapp, högrött och vitt, smultronrött, vitt, svart, mellanblått, grönt och vitt.

b. Förklädesrandning: mörkblått, mellanblått, gult, rött, vitt, rött, gult, mellanblått och mörkblått.

c, d. Livstycke.

e, f. Tröja.

g. Sölja av silver.

h Skospänne

i. Bindnålsa med stycke.

VÅRA VACKRA FOLKDRÄKTER

Kvinnodräkt från Skede, Mansdräkt från Vånga

ÖSTERGÖTLAND

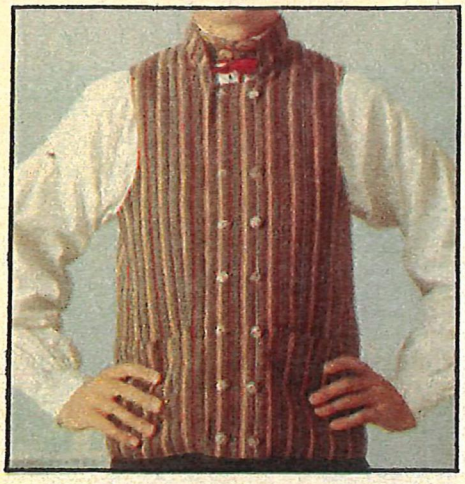

Två variationer på halskläde. Dels det äldre röd- och vitrutiga, dels det broderade i rött-blått-vitt med tyllbård på bomullstyget. Det senare infördes på 1920-talet. Halsklädet hålls ihop av en silversölja med sju kläppar.

Snusnäsduken i halsen var ofta en gåva från fästmön. Skjortan är upptill knäppt med ett par små silverknappar med kedja emellan.

Västen är i randigt halvylle med varp av lingarn och inslag av svart-grönt-vitt-rött ullgarn. Knapparna i västen är också av silver.

Jackan har uppstående krage. På vissa håll i Östergötland bars också frack som ytterplagg, ett inflytande från Napoleontiden.

Ulf och Christina på finpromenad. Ulfs jacka är U-formad fram, det är meningen att västen ska skymta. Det finns också en långrock till ytterplagg. Christinas "tröja" är i klarblått ylle, ringad framtill. Förklädet är också i ylle och bärs på vintern.

På kjolen häktar man fast kjolväskan med ett stort mässingsspänne. Väskan är i filt med applikationer. Kjolen är randig i rost-blått-rött-vitt-grönt.

Christina Wassenius är klädd i *Skedevidräkten*, den som allmänt kallas "Östgötadräkten". Ulf Liddén är klädd i mansdräkt från *Vånga*. Båda är med i folkdanslag. Ulf härstammar från Östergötland. Det gör inte Christina, hon köpte dräkten i andra hand för att hon tyckte den var vacker.

I Östergötland fanns herrgårdarna, folk gick klädda i tjänstekläder och folkdräkterna försvann snabbt. Textilfabrikerna (den första i Norrköping redan på 1600-talet) gjorde också att klädmodet förändrades. Bara i norr, i skogstrakter som Vånga och Skedevi, levde dräktskicket kvar.

Det vita huckle Christina har på huvudet är typiskt för Skedevidräkten, bars av både gifta och ogifta kvinnor. De gifta kvinnornas var större och knöts annorlunda. I de här trakterna bar man förr mycket vita linneplagg: männen vita linnerockar och byxor, kvinnorna vita kjolar och mycket tyg i överdelen.

Livstycket i rött kläde med flikar nedtill är också karaktäristiskt för dräkten. Halsklädet är i röd-vit rutig bomull, kjolen är randig, sydd i halvylle. Förklädet i randigt bomullstyg med vit botten.

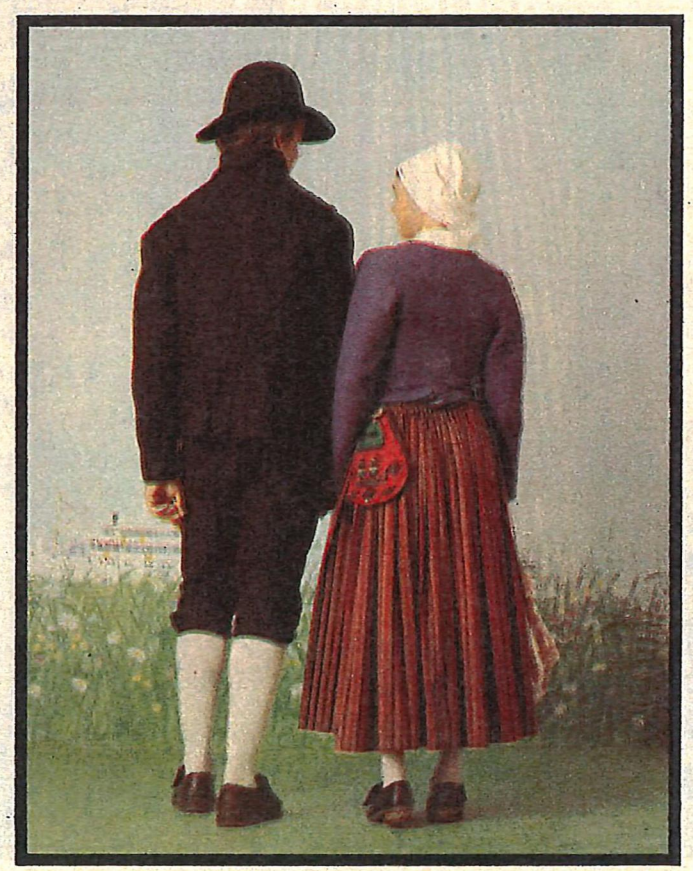

Foto: BJÖRN BREITHOLTZ
Bildarrangemang, bakgrunder: AGNETA TORESKOG
Dräktsakkunnig: EDIT THIVALL
Texter: IRIS MATTSSON

Det finns massor av olika delar till den här dräkten, bland annat en sommardräkt i samma tyg som förklädet. Överdelens ärmar har stripade rynkor. Tungorna nedtill på västen är kantade med grönt sidenband.

Lasse Vävare i Norrköping levererar tyger till dräkten.

Ulfs Vångadräkt har också flera variationer. Ända till 1800-talets mitt använde man holkbyxor som stammar från 700-talet.

Ulf bär vit skjorta med snusnäsduk i halsen, lång dubbelknäppt väst, mörkblå vadmalsbyxor, vita strumpor, svarta skor.

De mörkblå vadmalsbyxorna har Ulfs mor sytt, liksom resten av dräkten. Strumpebanden har Ulf flätat själv. Förr i tiden hade man ofta läderband som strumpeband. Byxan har silverknappar och spänne.

ÖSTERGÖTLAND

Östergötland

Kvinnodräkt från Skedevi socken.

Kjolen av randigt halvylle, bomullsförkläde, livstycke med skört av njurformiga flikar. Det vita halsklädet har vävd bård i rött och vitt. Skedevidräkten finns i original på Nordiska museet.
Dräkten tillhör Berit Sahlin, Norrköping.

Mansdräkt från Vånga socken

Förskinnet av brunt skinn med skinnapplikation på brös tet samt den bruna skinnkasketten gör denna dräkt sär präglad. Den finns i original på Nordiska museet.
Dräktdelar lånade av Birger Lövgren och Lars-Erik Carl berg, Norrköping.

KVINNODRÄKT FRÅN SKEDEVI SOCKEN

SKEDEVI — ÖSTERGÖTLAND

ÖSTERGÖTLAND, Skedevi och Vånga

Det fyrkantiga hårklädet
i stärkt bomullslärft och snibbarna bak vridna uppåt och nedåt
var typiskt för kvinnan i Skedevi, Finspångs län.
Vånga-bondens sommardräkt har holkbyxor och sydda benholkar
som härstammar från 600 -- 700 tal och vikingatid,
mössan har spår av medeltid.

Utgiven av Bjäre-Blå Band, 1973

Våra svenska

FOLKDRÄKTER

SKEDEVI

Östergötland

□ Östergötland är till stor del ett bördigt slättland med gammal jordbruksbygd. Här fanns tidigt stora slott och herrgårdar och goda ekonomiska förhållanden rådde också bland bönderna. Under 1800-talet medförde skiftena, som genomfördes konsekvent i landskapet, att de gamla byarna splittrades. Då bröts de gamla livsmönstren och traditionerna.

Industrialiseringen startade tidigt i Östergötland. Redan på 1600-talet etablerades textilindustri i Norrköping, den första industristaden i Sverige.

Detta gjorde att det gamla dräktskicket tidigt försvann och att egentliga folkdräkter inte finns i Östergötlands jordbruksbygder.

I norr däremot fanns det stora skogsområden och de ekonomiska förutsättningarna var inte lika goda. Här bevarades de gamla traditionerna. Skedevi socken i nordligaste delen av landskapet ligger vid gränsen mot Sörmland nära Vingåker. Här och i grannsocknen Vånga finns ett ålderdomligt dräktskick. Kanske har man här påverkats av närheten till Vingåker, ett av Sveriges mest intressanta dräktområden.

Den kvinnliga Skedevidräkten har randig kjol och rött livstycke med skört av rundade flikar, gröna kantband och hyskor och hakar. Förklädet är randigt mot vit botten. Halsklädet har broderier i blått och rött. Huvudbonaden är en bindmössa med stycke och kjolväskan har applikationsbroderier. □

RED: EVA JAKOBSSON
FOTO: ÅKE BJÖRKBOM

Våra svenska FOLKDRÄKTER

Vånga

Östergötland

I Östergötland blandas folkkulturen från mälarlandskapen med den från Sydsverige. I slättbygderna här upplöstes det gamla bondesamhället när byarna splittrades vid de stora skiftena. Goda ekonomiska förhållanden bidrog till att nya moden togs upp. De stora textilindustrierna i Norrköping betydde mycket när man lade bort det gamla dräktskicket. De centrala delarna av Östergötland saknar därför egentliga folkdräkter. De flesta av de dräkter som numera används har varit i bruk sedan 1920-talet. Under de senaste femtio åren har man främst sökt bredda kunskaperna om dräktskicket och endast undantagsvis rekonstruerat dräkter.

I söder, i skogsbygden, fanns ett dräktskick likt det i norra Småland. Det var påverkat av borgerliga impulser från ämbetsmän och militärer i bl a Jönköpingsområdet.

Den mest traditionsbundna delen av Östergötland är den norra där man också kunnat bevara ett ålderdomligt dräktskick. Här ligger Vånga och Skedevi, som gränsar till Vingåker.

Den kvinnliga Vångadräkten rekonstruerades på 1920-talet. Den har ett rött häktat livstycke med skört. Kjolen är grön och har längst ner en bård av rött siden. Förklädet är randigt och det vita halsklädet har broderi. Överdelen har öppna ärmar. Kjolväskan på bilden är av samma typ som Skedevi.

RED: EVA JAKOBSSON
FOTO: ÅKE BJÖRKBOM

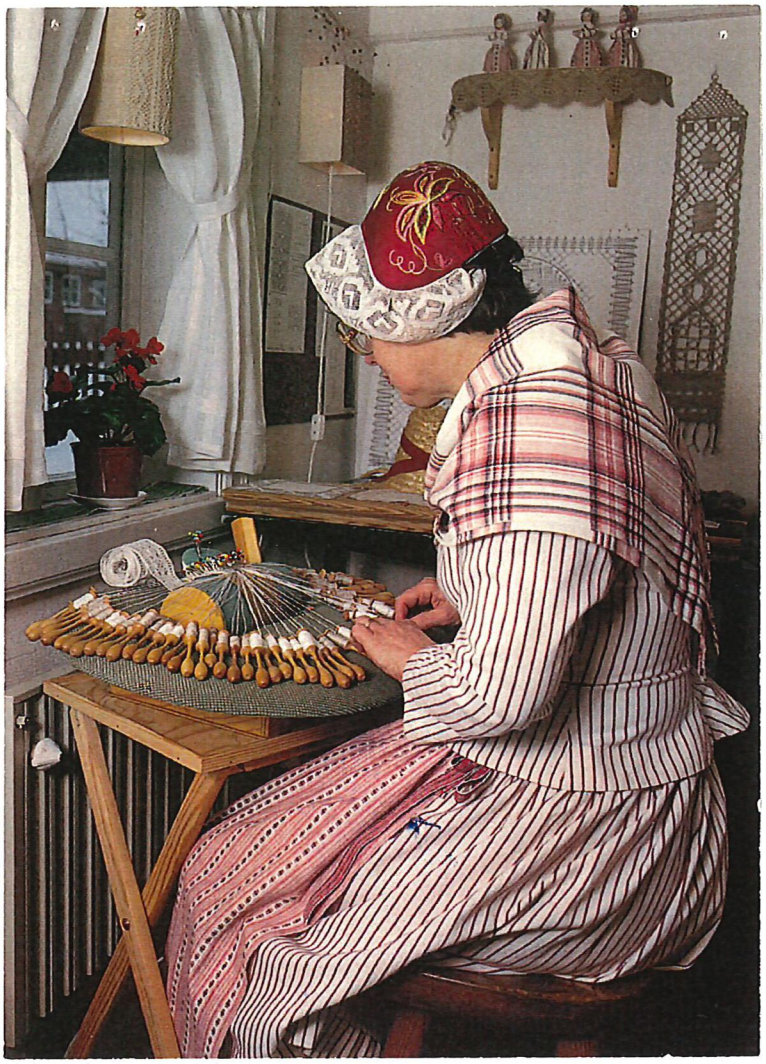

SVINHULTS SN, YDRE HD

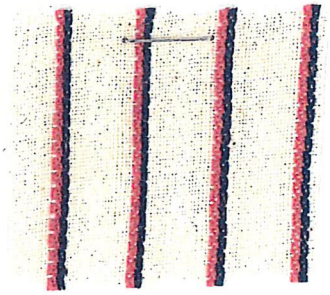

LIVSTYCKE o KJOLTYG

FÖRKLÄDESTYG

HUVUDDUK

KVINNODRÄKT FRÅN VÅNGA SN

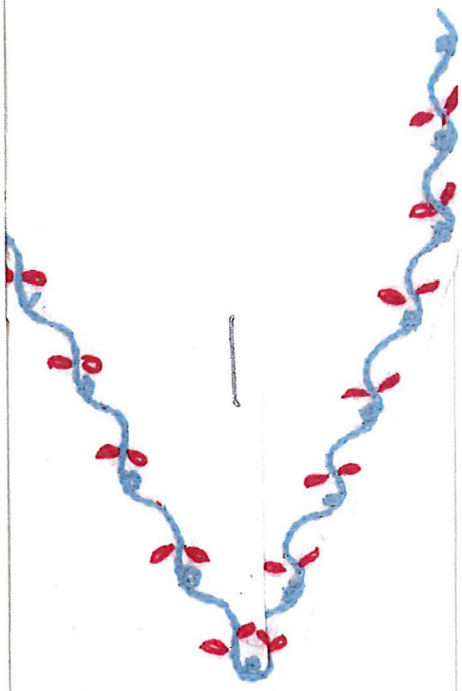

AXELSCHAL

Kjol:
2 m tyg
0,35 m siden

Livstycke:
1 m tyg
0,55 m foder

Förkläde:
0,75 m tyg
2 m band

Överdel:
2 m bomullstyg
ritning och garn
broderi

Axelschal:
0,90 m bomullstyg
ritning och garn

Huvudduk:
0,35 m bomullstyg
1,50 m rött sidenband

KJOL MED BAND

LIVSTYCKE

FÖRKLÄDE

AXELSCHAL VÅNGA SN.

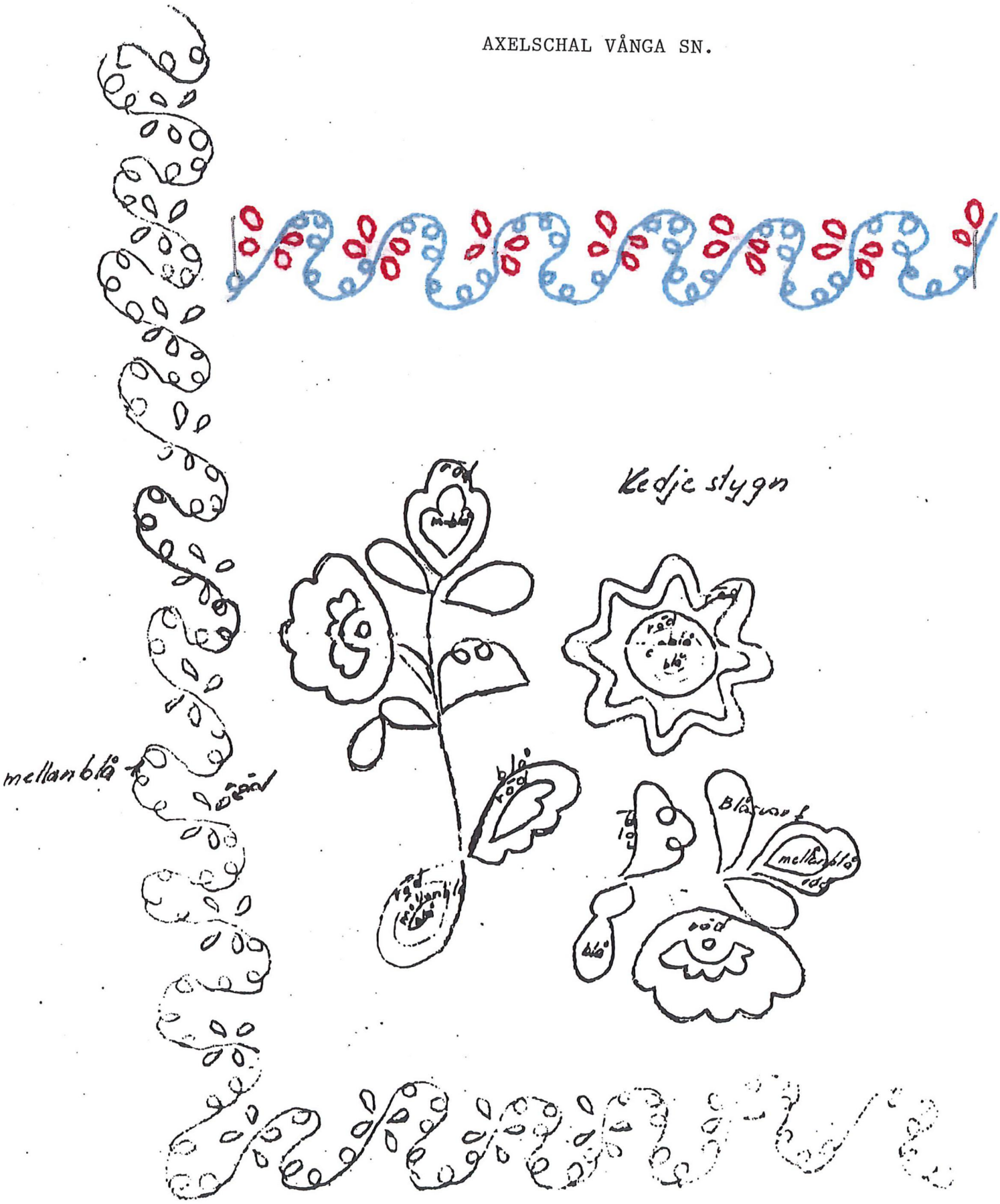

VÅNGA – ÖSTERGÖTLAND

JULOTTA

Kyrkfärd med häst och släde. Paret i förgrunden bär Vångadräkten. Kvinnan är klädd i en harskinnspäls i stället för den svarta skörttröjan. Som huvudbonad används en vit mössa eller svart bindmössa. Mannen har långrock och hatt. Till höger i släden sitter en man med "stäcktröja", som är en mörkblå jacka med dubbla knapprader, även den från Vånga i Östergötland.

Experts almanacka 1983

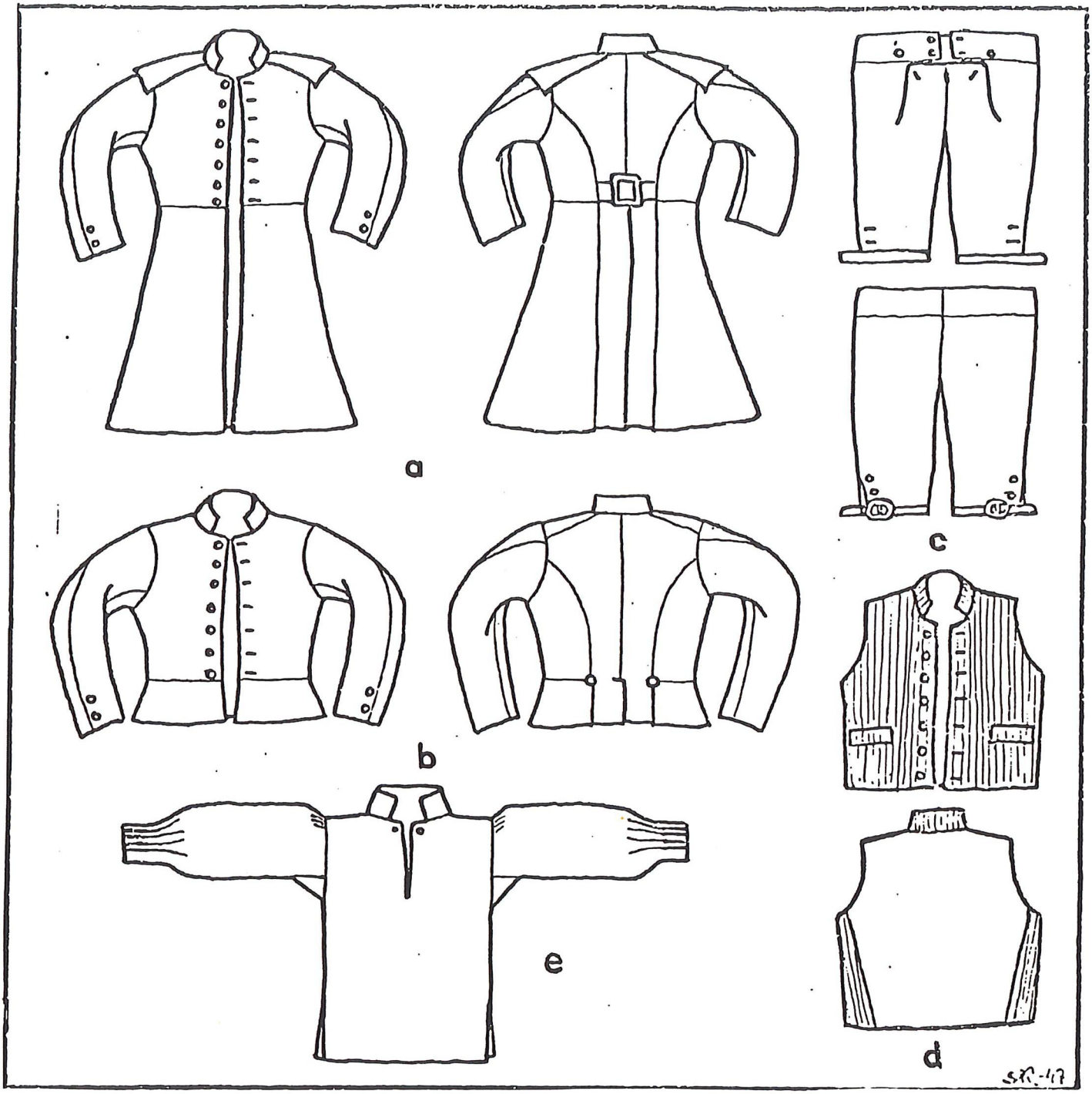

MANSDRÄKT FRÅN KINDA HD.

a. Sommarrock av linne, naturfärg b. Jacka, blå

c. Byxor, gult skinn d. Väst, randig = kvinnokjol

e. Skjorta, knytes med vitt band

Huvudbonad: Svart hatt (till kyrkan = stormhatt)

Skinnkaskett, kalott av jackans tyg eller röd toppluva

VÄSTTYG

Per Rosenqvist är östgöte och har naturligtvis en dräkt från sitt landskap.

Merparten av originalplaggen är från Risinge som ligger i norra delen av landskapet, där det bedrivits bergsbruk. Trots att bergsbönderna i regel var mer modemässigt klädda har det ålderdomliga förskinnet bevarats länge även till högtidsbruk. Att det här förskinnet är ett finplagg framgår av den vackra dekorationen av iträdda skinnremsor. Som den slöjdare han är, har Per tillverkat förskinnet själv.

SAMTAL VID GRINDEN
Männen bär dräkter från Risinge sn.
Experts almanacka 1983

HÖGTIDSDRÄKT.
Ydre hd, Östergötland.
Efter original i Nordiska Museet.

VÄSTTYG

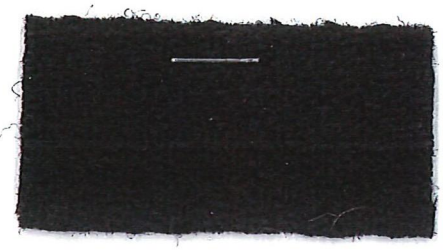

BYXTYG

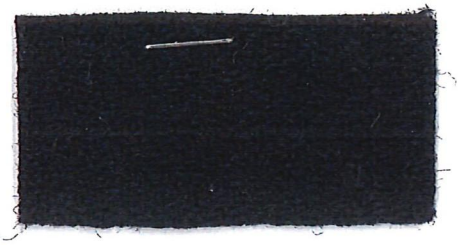

ROCKTYG

YDRE HD

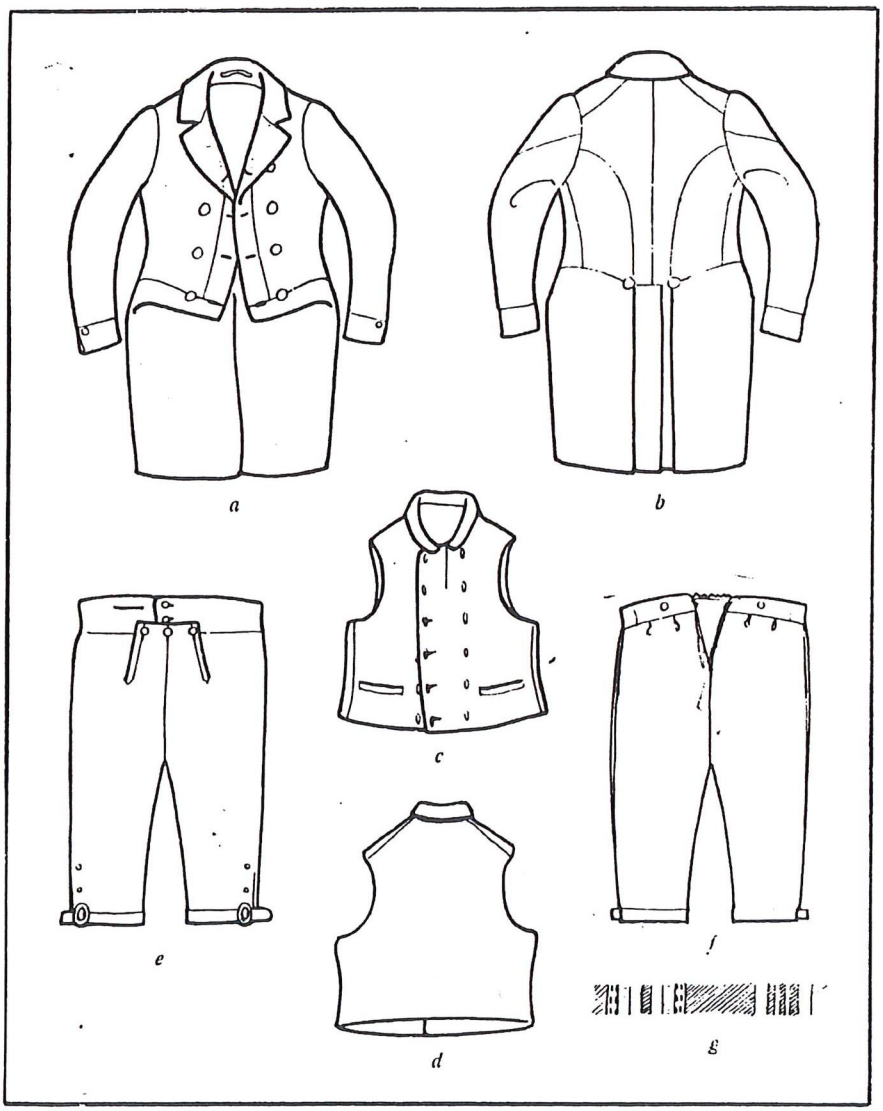

a, b. Frack.
c, d. Väst.
e, f. Byxor.
g. Västrandning.

VÄSTTYG

VÄSTTYG

MANSDRÄKT FRÅN VÅNGA SN

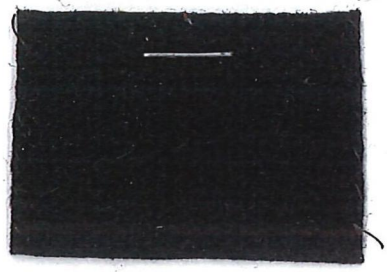

BYXTYG

HALSKLÄDE

VÄST:

1,5 m blått tyg samma som varola
byxtyg á 30:-
0,6 m foder á 7:70
14 st knappar á 3:-

BYXOR:

0,9 m kläde á 45:-
6 st stora knappar mässing á 1:25
10 st små knappar á 1:-
1 par byxspännen

SKJORTA:

1,6 m vitt linne á 16:-(bredd 140)
4 st knappar á -:20

NATTTAPPA:

0,45 m linne på ½ bredd á 10:-
0,4 m vita bom.band á -:90
(hålsömsbroderi)

HALSKLÄDE:

Rutigt (påsättes med bara omtag)
För högtidsbruk användes blommigt i blått och beige som knytes i rosett.

STRUMPOR:

Vita slätstickade

MÖSSA:

Röd toppluva ej tofs och får ej vikas upp nedtill.

STRUMPEBAND:

Med tofs (ej boll)

LÅNGROCK:

Mörkblått kläde modell bm. Folke Vingmark

ÖSTERGÖTLAND

ASBY - SVINHULT - KINDA - KINDA

ÖSTERGÖTLAND

VÅNGA - VÅNGA - SKEDEVI - ASBY - SVINHULT - KINDA - KINDA

”ÖSTERGÖTLAND”

SKEDEVI — VÅNGA

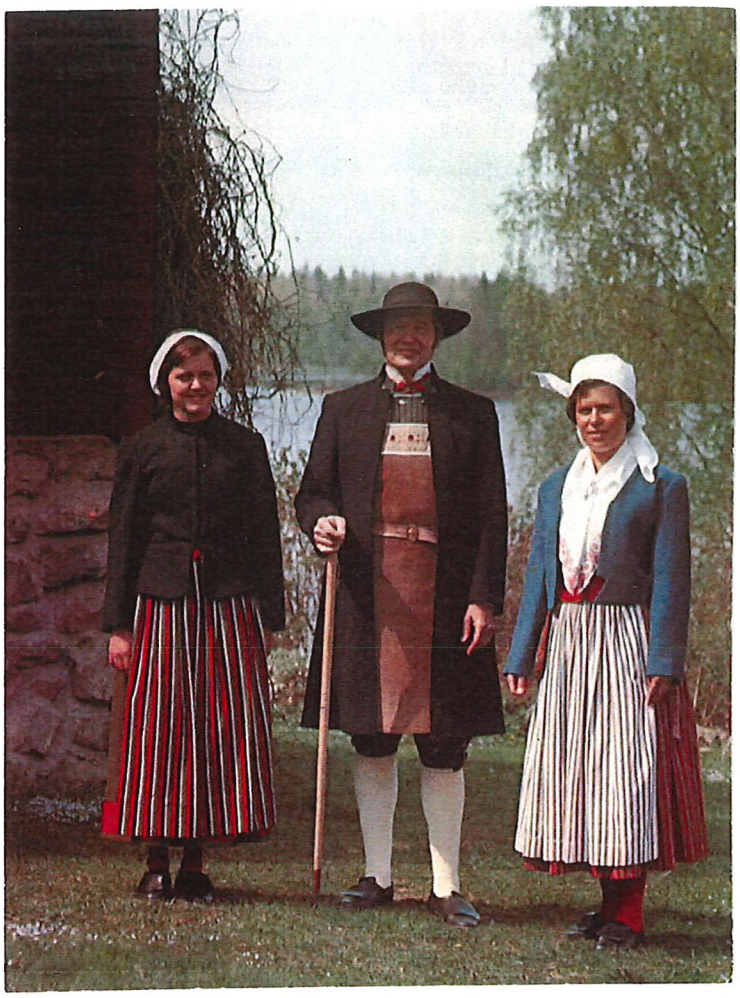

VÅNGA – VÅNGA – SKEDEVI

SKEDEVI – VÅNGA – VÅNGA – SKEDEVI

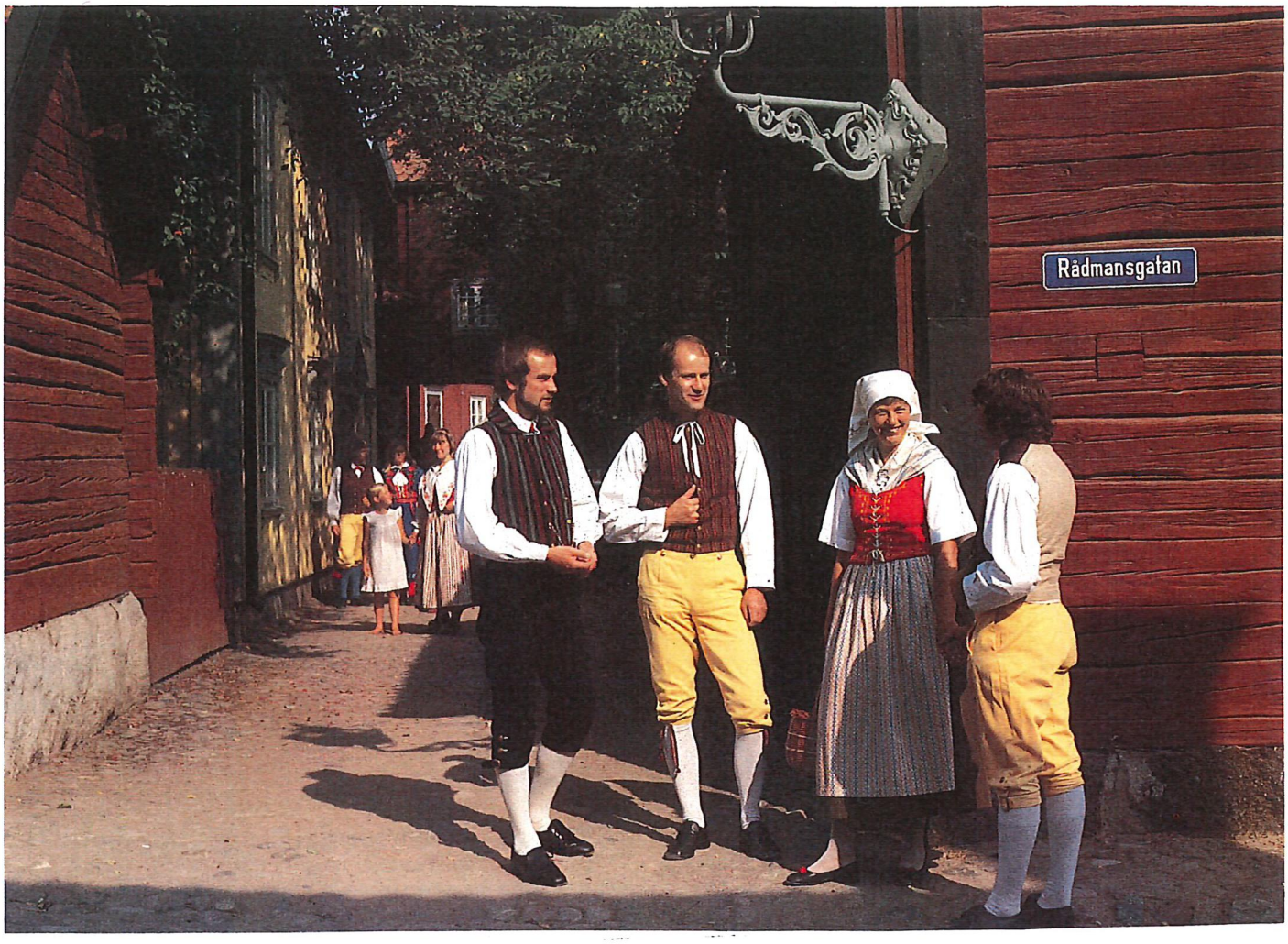

TRÄFF I ETT GATHÖRN

Personen till vänster bär dräkt från Ydre hd. Till dräkten hör hög hatt och frack. De övriga bär Kindadräkter. Kvinnans dräkt har broderad huvudduk. Som variation kan grön bindmössa med stycke användas. Till dräktens överdel hör ärmförlängare. Ytterplagget är en grön tröja. Mannens ytterplagg är blå jacka eller vit långrock.

Experts almanacka 1983

ÖSTERGÖTLAND

Blomsterbruden är klädd i en blomsterprydd krona och en vit särk med girlander och blommor i dekorativa mönster. I ena handen håller hon en bukett blommor och i den andra en skål för penninggåvor. Pengarna användes till efterföljande gille. I vissa delar av landet var detta en pingstsed och i andra en tradition vid midsommar. Mandelgren mötte denna blomsterbrud i Törnevalla i Östergötland år 1846.

Östergötland

Östergötland, eller Östergyllen som det också kallas, sträcker sig från den fantastiska och unika skärgården, Blå Kusten i öster till den mäktiga och sägenomspunna sjön Vättern i väster. Här emellan går också Sveriges blå band, Göta kanal, byggt av 58.000 män och kvinnor, med 7 miljoner dagsverken under en tid av 22 år.

I norra och södra delen av Östergötland dominerar skogen och de många och ofta stora sjöarna. Östergötlands Bergslag i norr har fortfarande många minnen och rester från den tid när industrins vagga en gång stod här. Sveriges näst äldsta glasbruk, Reijmyre Glasbruk, kan sägas vara en del av den utveckling som resulterat i Östergötlands idag omfattande och tekniskt inriktade industri. Saab-Scania, Asea-Stal, Electrolux, Philips och Ericsson Information System är några bra exempel på denna typ av företag.

I länets mitt ligger Gamla Linköping, ett friluftsmuseum med ett 80-tal byggnader från 1600-, 1700- och 1800-talen. Framsynta personer har här räddat undan en unik samling innerstadshus, som annars hade slukats av grävskopor och planerares krav på nybyggnation i Linköpings centrum. Lika framsynta var de personer som byggde upp Flygvapenmuseet, en unik samling av både svenska och utländska flygplan från äldre tider.

Ner mot den södra delen av Östergötland sträcker sig Kinda Kanal. Med 15 slussar går den genom trakter där trollskog och älvors dans blandas med anrika slott och herresäten.

Vadstena, Söderköping och Skänninge är namn som ofta förekommer i Sveriges historia. Mycket av den medeltida atmosfären kan man fortfarande uppleva i dessa städers gränder, kyrkor och andra historiskt intressanta byggnader.

Östergötland är ett rikt utrustat landskap där så olika företeelser som Linköpings Universitet, Kolmårdens Djurpark och 60.000 fornminnen ger en dimension och en bakgrund till den starka utveckling som just nu pågår.

VÅNGA

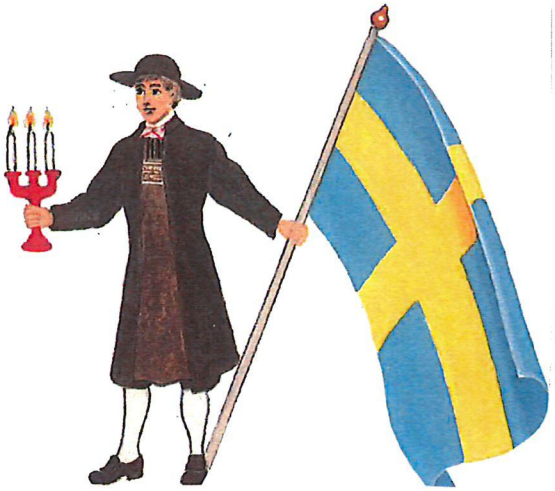

VÅNGA

Östergötland